

Historikerstreit 2.0: Hoe uniek was de Holocaust?

[Achtergrond](#) - 27 juli 2023 - Auteur: Marja Verburg

Was de Holocaust uniek? Of kun je die vergelijken met andere genocides? Daarover werd in de jaren tachtig al een hevige strijd gevoerd tussen Duitse historici. De afgelopen jaren is een nieuw debat ontstaan: de *Historikerstreit 2.0*, waarin historici, ook buiten Duitsland, zeggen dat als je de Holocaust als unieke misdaad in de wereldgeschiedenis beschouwt, er te weinig oog is voor andere genocides. Daarover gaat de podcast 'Historikerstreit 2.0', die onderdeel uitmaakt van een tweeluik over hoe historici omgaan met de Duitse geschiedenis.

Het idee dat de Holocaust uniek is en in Duitsland zo belangrijk wordt gevonden, kan volgens critici schadelijk zijn voor het denken over mensenrechtenschendingen, legt historicus Hanco Jürgens van het Duitsland Instituut uit in de podcast 'Historikerstreit 2.0'. Jürgens organiseerde over dit onderwerp samen met het NIOD op 29 juni een [debat](#) en een [workshop](#).

Historici, zeker in Duitsland, discussiëren al langer met elkaar over de uniciteit van de Holocaust, maar het debat kreeg in 2021 een nieuwe internationale impuls, toen de Australische historicus Dirk Moses een [artikel](#) publiceerde waarin hij fel van leer trok tegen het idee dat de Holocaust uniek is. Daardoor is er volgens hem te weinig oog voor andere misdaden tegen de menselijkheid.

In Australië was in de jaren 80 een discussie ontstaan over de genocide op de Aboriginals. Maar juist op dat moment vatte internationaal het idee post van de uniciteit van de Holocaust. Daardoor leek de genocide op de Aboriginals te worden gerelativeerd. Moses vindt dat het idee van de uniciteit van de Holocaust moet worden losgelaten en wil meer oog voor andere misdaden tegen de menselijkheid. "Moses miste de openheid voor die discussies in het Duitse debat", aldus Jürgens.

Schuldvraag

De *Historikerstreit 2.0* verwijst naar de [Historikerstreit](#) uit de jaren 80. Destijds [schreef](#) de Duitse historicus Ernst Nolte dat de Holocaust kon worden

gezien als een reactie op de Goelag, waar in de Sovjet-Unie onder het regime van Josef Stalin miljoenen mensen om het leven waren gekomen. Op die manier vond de Holocaust volgens Nolte zijn oorsprong in Azië. Filosoof en socioloog Jürgen Habermas was het pertinent met Nolte oneens: zo relativeer je de schuldvraag en de Holocaust, vond hij.

Sinds de jaren tachtig is er veel veranderd. "We weten enorm veel meer van de Holocaust dan toen", zegt Jürgens, "er is zoveel meer onderzoek gedaan." Bijvoorbeeld naar de perspectieven van de slachtoffers en van de daders, onder meer aan de hand van ooggetuigenverslagen; naar de logistiek van de Holocaust; naar wat er buiten de concentratiekampen is gebeurd. Ook is veel meer bekend over hoe bijvoorbeeld de politie, het leger, de [diplomatieke dienst](#), [justitie](#) en de [gewone bevolking](#) bij het nationaal-socialisme en het antisemitisme betrokken zijn geweest. Jürgens: "Die discussies over schuld of betrokkenheid worden nu veel serieuzer gevoerd en eigenlijk veel schuldbewuster dan in de jaren tachtig."

Duits koloniaal geweld

Ook de kennis over de Duitse koloniale geschiedenis is toegenomen. Die heeft lang in de schaduw van de Tweede Wereldoorlog gestaan, maar sinds de jaren 90 wordt daar door Duitse historici veel meer over gedebatteerd. In 2004 was het 100 jaar geleden dat Duitse keizerlijke troepen tienduizenden [Herero en Nama](#) vermoordden, volkeren in de toenmalige kolonie Duits Zuidwest-Afrika (het huidige Namibië), in wat inmiddels de eerste genocide van de 20e eeuw wordt genoemd. Die herdenking was aanleiding voor verschillende conferenties, waardoor er ook meer aandacht kwam voor het Duitse koloniale geweld.

De genocide op de Herero en de Nama heeft inmiddels ook zijn weg naar de Duitse schoolboeken gevonden. Daarover vertelt Anne van Mourik, onderzoeker aan het NIOD, in de podcast. Zij vergelijkt de manier waarop in Duitse schoolboeken over de Herero en de Nama wordt geschreven met hoe de *Vertriebenen* daarin voorkomen. De [Vertriebenen](#) zijn groepen Duitsers die decennia in Oost-Europa hadden gewoond en aan het eind van de Tweede Wereldoorlog naar Duitsland werden verdreven. Bij de *Vertriebenen* ligt de nadruk in de schoolboeken op de extreme schending van mensenrechten van degenen die berooid huis en haard hadden moeten verlaten, legt van Mourik uit. Bij de Herero en de Nama wordt uitgelegd dat ze in opstand kwamen en dat die opstand werd neergeslagen. Van Mourik: "Dat woord opstand legitimeert al enigszins het Duitse koloniale beleid, terwijl de Herero en de Nama het zelf zagen als een vrijheidsstrijd."

Podcast 'The future of German history'

De vraag over hoe historici naar de Holocaust kijken, kwam ook aan bod tijdens de conferentie '[The future of German history](#)', die op 22 juni plaatsvond. Duitse geschiedenis is een innovatief onderzoeksveld, met vaak ook heftige debatten over de oorzaken van twee wereldoorlogen. Historici zijn zich recent echter steeds meer bezig gaan houden met grensoverstijgende fenomenen, zoals globalisering, klimaatverandering of de crisis van de liberale democratie. Hoe kan het vakgebied profiteren van deze nieuwe ontwikkelingen?

In deze Engelstalige podcast luister je naar Hanco Jürgens, die meer vertelt over de ontwikkelingen op het gebied van de Duitse geschiedenis, en naar de Amerikaanse historicus Helmut Walser Smith, auteur van 'Germany. A nation in its time'. Walser Smith reflecteert op Duitse historici na de Tweede Wereldoorlog en meer in het algemeen op blinde vlekken die historici kunnen hebben. Ook aan het woord komen verschillende wetenschappers over hun onderzoek naar Duitse geschiedenis: Marieke Oprel en Evelien Veen over percepties van Oost- en West-Duitsland; Marleen Rensen en Maarten Doorman over Duitse-Franse interacties; en Natalie Scholz en Martijn Lak over moderniteit.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/56050/historikerstreit-20-hoe-uniek-was-de-holocaust>